

Sosiaali- ja terveysministeriö
Tasa-arvoyksikkö

2/4.1./18
26.1.2018

Tasa-arvoasiain neuvottelukunnan (TANE) lausunto hallituksen tasa-arvo-ohjelman väliraportista

Tasa-arvoasiain neuvottelukunta ottaa lausunnossaan kantaa vireillä oleviin ajankohtaisiin tasa-arvotemoihin. Mm. näihin vaikuttamalla voidaan edistää tasa-arvoa.

Hallituksen tasa-arvo-ohjelman väliraportin luku 2: Vahvistetaan tasa-arvoa työelämässä

Kasvupalvelut ja alueiden kehittäminen

Asiakkaat

TANE korostaa, että kasvupalvelu-uudistuksessa on huolehdittava, että nykyisten julkisen palvelun tehtävien siirtyessä markkinoille myös **erityisryhmien tarpeet otetaan tosiasiallisesti huomioon**. Esimerkiksi pitkäaikaistyöttömyys, joka on erityisesti miesten ongelma ja kytkeytyy myös syrjäytymiseen, vaatii jatkossakin palvelun tarjoajilta syvällistä perehtymistä asiakkaiden moninaisiin tilanteisiin. Sama koskee muitakin erityisryhmiä, kuten maahanmuuttajainaisia, joiden työllisyysaste on huomattavasti maahanmuuttajamiehiä alhaisempi. Jos näiden erityisryhmien palvelut heikentyvät, voi esimerkiksi syrjäytymiskiarteessä olevien pääsy työmarkkinoille vaikeutua merkittävästi.

Uudistuksen yhteydessä on varmistettava, että **yrityksillä on jatkossa velvollisuus palvella myös vaativimpia ja vaikeimmin työllistyviä asiakasryhmiä**. Samoin tulee varmistaa, ettei **asiakasryhmien sisällä tapahdu asiakkaiden valikointia**. Julkisten palveluiden siirtäminen markkinoille ei saa tarkoittaa sitä, että osa asiakkaista jää kokonaan palveluiden ulkopuolelle.

Lisäksi uudistuksessa on varmistettava **moniammatillisen työn edellytykset ja palveluketjujen toimivuus**, kun alalle tulee uusia toimijoita.

Työllistämispalveluiden pyrkimyksenä tulee olla koulutuksen ja työmarkkinoiden segregaation purkaminen. Nykyisessä laissa julkisesta työvoima- ja yrityspalvelusta säädetään, että palvelua tarjottaessa ja kehitettäessä sekä siitä tiedotettaessa on aktiivisesti edistettävä yhdenvertaisuuden toteutumista sekä naisten ja miesten välistä tasa-arvoa työmarkkinoilla. Tasa-arvoasiain neuvottelukunta toteaa, että myös jatkossa maakuntien tekemissä palveluhankinnoissa, **tulee aktiivisesti edistää naisten ja miesten välistä tasa-arvoa työmarkkinoilla. Segregaation purkamisen on oltava jatkossakin yksi työllistämispalveluiden tavoitteista.**

Henkilöstön asema

Lailla alueiden kehittämisestä ja kasvupalveluista on huomattavia sukupuolivaikutuksia henkilöstön näkökulmasta. HE:ssä arvioidaan, että uudistus siirtäisi noin 75 % julkisen hallinnon nykyisiä kasvupalvelutehtäviä hoitavasta henkilöstöstä yksityiselle sektorille. Valtaosa nykyisestä henkilöstöstä on naisia. Uudistus tulisi siten vaikuttamaan erityisesti naisten työsuhteisiin, niiden

pysyvyyteen ja mm. palkkaukseen. On todennäköistä, että kaikki nykyiset työntekijät eivät tule työllistymään yksityiselle sektorille.

Tasa-arvoasiain neuvottelukunta toteaa, että HE Laki alueiden kehittämisestä ja kasvupalveluista tulee **sukupuolivaikutuksia tarkastella laajasti, ja henkilöstövaikutuksia tulee tarkastella läpileikkaavasti sukupuolinäkökulmasta.**

Hallituksen tasa-arvo-ohjelman väliraportin kohta 3.6: Lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevan lainsäädännön uudistamisessa otetaan huomioon sukupuolinäkökulma. Keskiössä on lapsen etu ja molempien vanhempien vanhemmuuden jatkuminen myös eron jälkeen

TANEn kommentteja OM:n työryhmän mietintöön Lapsenhuoltolain uudistaminen (OM Mietintöjä ja lausuntoja 47/2917). Hallituksen esitystä ei ole vielä annettu eduskunnalle, joten lakiin pitää edelleen vaikuttaa, jotta siihen saadaan sukupuolinäkökulma.

Lähisuhdeväkivalta ja huoltajuuskysymykset

On tärkeää, että Istanbulin sopimuksen 31 artikla on sisällytetty Lapsenhuoltolain uudistaminen -mietintöön. Artiklassa 31 todetaan, että sopimusvaltion on toteutettava tarvittavat lainsäädäntö- tai muut toimet varmistukseksi, että määrättäessä lasten huoltajuudesta ja tapaamisoikeuksista otetaan huomioon sopimuksen soveltamisalaan kuuluvat väkivaltatapaukset, ja ettei tapaamis- tai huoltajuusoikeuksien käyttäminen vaaranna uhrin tai lasten oikeuksia ja turvallisuutta.

Oikeusministeriön mietinnössä Istanbulin sopimuksen 31 artikla on tuotu esiin tuettujen ja valvottujen tapaamisten yhteydessä. Lisäksi mietinnön kohdassa, jossa lain yleisiä säännöksiä ehdotetaan täsmennettäväksi säätämällä huoltajien velvollisuudeksi suojella lasta kaikenlaiselta väkivallalta, todetaan, että tämä vahvistaisi artiklan 31 velvoitetta ottaa perheväkivalta huomioon määrättäessä lasten huoltajuudesta ja tapaamisoikeudesta.

Istanbulin sopimuksen mukaisesti tulevassa lainsäädännössä lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta pitää täsmentää, että myös puolisoitten välinen, lapseen suoraan kohdistumaton väkivalta on lapselle vakavasti haitallista. Siksi **paitsi lapseen, myös vanhempaan kohdistuva väkivaltainen käytös on otettava huomioon huoltajuus- ja tapaamispäätöksissä.** Tämä tulisi sisällyttää lakiehdotuksen **10 §:ään**, jossa säädetään huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevan asian ratkaisemisen perusteista.

Lapsen edun tulee olla etusijalla kaikissa huoltoon liittyvissä ratkaisuisissa, ja siksi on tärkeää, että tulevassa lainsäädännössä myös lähisuhdeväkivalta otetaan täsmällisemmin huomioon. Suomella on ihmisoikeussopimuksiin, mm. Istanbulin sopimukseen liittyvä velvoite ja vastuu suojella väkivallan uhreja, ja tätä olisi käsiteltävä myös tulevan lapsenhuoltolain perusteissa tarkemmin.

Vieraannuttaminen

Oikeusministeriön työryhmän mietinnössä Lapsenhuoltolain uudistaminen ehdotetaan useita lainsäädäntötoimenpiteitä, joilla pyritään ehkäisemään nk. vieraannuttamista. Toisaalta esityksessä todetaan, että vieraannuttamisella ei ole tarkkaa merkityssisältöä. Vieraannuttamisen määrittely jääkin esityksessä hyvin epämääräiseksi.

Mikäli vieraannuttaminen halutaan pitää mukana esityksessä, se pitää määritellä tarkemmin. Määrittelyssä tulisi todeta selvästi, että vieraannuttamisessa on kyse **vakavasta, pitkäaikaisesta, johdonmukaisesta ja jatkuvasta toiminnasta**. Vieraannuttamisen tarkka määrittely on tärkeää, jotta asiasta ei tule uutta asetta muutenkin jo vaikeisiin ja pitkittyviin huoltoriitoihin ja myös siksi, että esimerkiksi huoli lapseen kohdistuvasta väkivallasta pitää voida tuoda esiin huoltajuusprosessin aikana ilman pelkoa siitä, että se voitaisiin leimata vieraannuttamisen yritykseksi.

Lähtökohtana tulisi olla, että **väkivaltaepäilyt selvitetään aina**, ja että niiden selvittäminen on myös sen henkilön etu, joka on mielestään joutunut perättömien syytösten kohteeksi.

Tasa-arvoasiain neuvottelukunnan mielestä ratkaisu olla kriminalisoimatta vieraannuttamista on kannatettava.

Hallituksen tasa-arvo-ohjelman väliraportin luku 5: Vähennetään naisiin kohdistuvaa väkivaltaa ja lähisuhdeväkivaltaa

Seksuaalinen- ja sukupuolinen häirintä

#Metoo-kampanja on tuonut seksuaalisen häirinnän laajuuden ja vakavuuden aiempaa laajemman piirin tietoisuuteen. Tasa-arvoasiain neuvottelukunta pitää tärkeänä, että **ilmiön kitkemiseksi ryhdytään toimenpiteisiin**.

Koska hallituskautta on vähän jäljellä ehdottaa TANE, että ilmiön kitkemisen konkreettisten toimenpiteiden esittämiseen varataan välittömästi **riittävät resurssit ja palkataan aihetta koordinoimaan alan asiantuntija**.

Jatkuvuutta naisiin kohdistuvan ja sukupuolistuneen väkivallan käsittelemiseen

TANE on jo vuosikymmeniä esittänyt naisiin kohdistuvan väkivallan ja sukupuolistuneen väkivallan vähentämiseen erikoistuneen osaamiskeskuksen perustamista.

THL:ssä on hyvä alku tällaiselle osaamiskeskukselle. Sen **resursseja tulisi kuitenkin lisätä ja toiminta tulee vakinaistaa**.

Hallituksen tasa-arvo-ohjelman väliraportin luku 7: Yhteiskunnallisella päätöksenteolla edistetään sukupuolten tasa-arvoa

Maakunta- ja sote-uudistus

Hallituksen tasa-arvo-ohjelman väliraportissa todetaan (s. 17): ”Sosiaali- ja terveyshuollon uudistuksen sekä maakuntauudistuksen sukupuolivaikutuksia arvioidaan valmistelussa, toimeenpanossa ja seurannassa. Erityisesti pyritään siihen, että sukupuolten tasa-arvo toteutuisi henkilöstön asemaa koskevissa muutoksissa.” Tämä on erinomainen tavoite, mutta se ei näytä näillä näkymin toteutuvan.

Valinnanvapauslaki

Lausunnonle lähetetyssä uudessa esityksessä **valinnanvapauslaiksi** on hyvin ohueksi jäävä sukupuolivaikutusten arviointi, jota olisi **täydennettävä kiireellisesti**. Arvioinnissa pitää tarkastella konkreettisemmin, millaisia vaikutuksia esitetyillä muutoksilla olisi naisten ja miesten asemaan ja sukupuolten tasa-arvoon, kun otetaan huomioon esimerkiksi hyvinvointi- ja terveyserot.

Monet valinnanvapautteen liittyvät sukupuolivaikutukset näkyvät vasta pidemmän ajan kuluttua ja uudistuksen edetessä. Esimerkiksi **henkilöstövaikutuksia**, jotka uudistuksessa kohdistuvat erityisesti naisiin, **on tärkeää seurata jatkuvasti prosessin edetessä**.

Hyvinvointi- ja terveyserot

Valinnanvapaus voi lisätä sukupuolten tasa-arvoa hyvinvoinnissa ja terveydessä, mikäli uudistusten käytännön toteuttamisessa onnistutaan varmistamaan, että erityisesti heikoimmassa asemassa olevat saavat palveluita ja pystyvät nykyistä helpommin hakeutumaan palveluiden piiriin.

Uudistuksessa on tärkeää varmistaa, että sosiaali- ja terveyspalveluiden integraatio toimii, ja että hoitopolut ovat eheitä. Asia on tärkeä erityisesti heikommissa asemassa olevien ja ikääntyneen väestön näkökulmasta. Naisten elinikä on miehiä korkeampi, mikä tarkoittaa, että ikääntyneessä väestössä naisten osuus palveluiden käyttäjistä on suurempi. Tästä näkökulmasta valinnanvapauden laajentuminen koskettaa varsinkin ikääntyneitä naisia. Jatkossa on varmistettava, että myös ikääntyneellä väestöllä on todellisia mahdollisuuksia tehdä valintoja ja saada kaikkia tarvitsemiaan palveluita.

Lausunnoille lähetetyssä HE:ssä valinnanvapauslaiksi on uusien sote-keskusten palveluvalikoimassa seuraavat erikoislääkäripalvelut: lastentaudit, silmätaudit, sisätaudit ja geriatria. Gynekologipalvelut on jätetty pakollisesta valikoimasta pois. TANE vaatii, että ne sisällytetään mukaan osaksi sote-keskusten erikoislääkäripalveluita, sillä jokainen nainen tarvitsee niitä iästä riippumatta eri elämänvaiheissa.

Henkilöstö

Valinnanvapausuudistuksella on isoja vaikutuksia sosiaali- ja terveyspalveluiden henkilöstöön, josta n. 90 % on naisia. Uudistuksen myötä kuntien ja kuntayhtymien palveluksesta siirtyisi maakuntiin yhteensä yli 200 000 työntekijää, joista suurin osa on naisvaltaisen sote-alan henkilöstöä. Muutoksilla voi olla vaikutuksia esimerkiksi työsuhteiden ehtoihin, työoloihin ja palkkaukseen. Uudistuksen yhteydessä tulee varmistaa, että naisten asema työmarkkinoilla ei heikkene.

Kuten esityksen vaikutusarvioinnissa todetaan, asiakkaiden mahdollisuus vaihtaa määräajoin palvelujen tuottajaa voi luoda pysyvien työsuhteiden sijaan aiempaa enemmän epätyypillisiä työsuhteita. Epätyypilliset työsuhteet kasautuvat jo nykyisin enemmän naisille, ja uudistus saattaa lisätä tätä. Aiemmassa valinnanvapausesityksessä asiakas saattoi vaihtaa palveluntuottajaa vuoden välein. Uudessa esityksessä aika on lyhennetty puoleen vuoteen, joten epävarmuus työn pysyvyydestä ja epätyypilliset työsuhteet voivat lisääntyä.

Uudistukseen liittyy myös myönteisiä henkilöstövaikutuksia, jos osalle työntekijöistä tulee uudenlaisia ura-, kouluttautumis- ja kehittymismahdollisuuksia.

Sote-alan pien- ja mikroyritykset

98 % sote-alan yrityksistä on mikroyrityksiä, ja sote-yrittäjäistä naisia on 70 %. Uudistuksella voi olla merkittäviä vaikutuksia naisvaltaisiin sote-alan pien- ja mikroyrityksiin ja sitä kautta naisten työllistymiseen ja toimeentuloon. On tärkeää varmistaa, että pienyritykset voivat toimia myös sote-keskusten palveluntuottajina, ja että mikroyrityksillä on todellisia mahdollisuuksia toimia esimerkiksi asiakassetelillä hankittavien palveluiden tuottajina.

Maakuntien perustaminen mahdollistaa tasa-arvon edistämisen

Rakennemuutokset mahdollistavat tasa-arvon edistämisen. Se edellyttää kuitenkin vahvaa ohjeistusta ja tukea.

TANE pitää tärkeänä, että maakuntahallintoa rakennettaessa muistutetaan ja **edellytetään tasa-arvolain 4 §:n noudattamista**: viranhaltijoiden tulee toimissaan edistää sukupuolten välistä tasa-arvoa.

Tasa-arvoasiain neuvottelukunta esittää, että **maakuntiin perustetaan viranhaltijoista koostuvat toiminnalliset tasa-arvotyöryhmät**. Maakuntien viranhaltijoita **rekrytoitaessa** tulee **tasa-arvo-osaaminen asettaa yhdeksi kriteeriksi**.

Edellisen lisäksi TANE esittää harkittavaksi tasa-arvoneuvostojen perustamista maakuntiin.

Resurssit tasa-arvotyöhön

Sukupuolten välisen tasa-arvon edistämiseen tarvitaan resursseja, **sekä rahallisia että henkilötöyvuosia**.

Hallituksen tasa-arvo-ohjelman väliraportin naisjohtajatilastojen toimenpiteitä ja arviointia käsittelevässä kohdassa (s. 5) todetaan: ”Tavoitteena on, että Tilastokeskus vakiinnuttaa tilastotuotannossaan sukupuolen mukaan jaoteltujen johtajuustilastojen tuotannon taloudellisten resurssien sallimissa puitteissa.” TANE kysyy, miten on mahdollista, ettei edes tasa-arvotilastojen tuotantoon voida edellyttää taloudellista panostamista.

Istanbulin sopimuksen toimeenpanosuunnitelmaa vuosille 2018-2021 valmistelemaan on asetettu toimikunta. Hallituksen tasa-arvo-ohjelman väliraportissa (s. 11) todetaan, että toimikunnalle ei ole osoitettu omaa erillisrahoitusta vaan toimenpiteet on toteutettava budjettikehyksen puitteissa.

Suomen valtio on sitoutunut Istanbulin sopimukseen. Valtion uskottava sitoutuminen Istanbulin sopimuksen toimeenpanemiseksi Suomessa edellyttää tasa-arvoasiain neuvottelukunnan mukaan myös rahallisia resursseja.

Resurssien jaossa on nähtävissä ero **Ruotsin** ja Suomen välillä. Jos Ruotsissa päätetään edistää tasa-arvoa jollakin alalla, liittyy siihen myös budjetti - eikä silloin puhuta pienistä summista. Tähän tulee päästä myös Suomessa.